

شناسایی پیشران‌های کلیدی توسعه گردشگری عشایری (مطالعه موردی: جشنواره منطقه عشایری قره‌قیه آذربایجان شرقی)

عقیل خالقی* - دکتری گروه آموزشی برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده برنامه‌ریزی و علوم محیطی، دانشگاه تبریز، محقق پسادکتری INSF، تبریز، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴ مهر ۱۴۰۰

تاریخ پذیرش: ۱۴ آذر ۱۴۰۰

چکیده

مقدمه: گردشگران دیگر به دنبال خدمات پیش‌پافتاده نیستند و دوران پست‌مدرن اثرات خود را بر صنعت گردشگری با الهام از گردشگری خاص نشان داده است. با توجه به اینکه مناطق عشایری به‌عنوان یک میراث فرهنگی، شامل ویژگی‌های خاص و ارزش‌های ناملموس و معنوی هستند، به نظر می‌رسد سبک زندگی عشایری با این بازار جدید گردشگری بسیار سازگار باشد.

هدف پژوهش: جشنواره فرهنگی ورزشی قره‌قیه انتقال‌دهنده فرهنگ، زیست‌بوم، آشنایی مردم و قابلیت‌های زندگی عشایر بوده، در وجه مشارکت و اسب‌سواری زنان منحصر به فرد است و علت اصلی استقبال گردشگران نیز همین است. یکی از چالش‌های اصلی توسعه روستایی و عشایری، عدم قطعیت بوده و مقوله توسعه صنعت گردشگری می‌تواند با آینده‌نگاری و طراحی پیشران‌های کلیدی منجر به توسعه منطقه‌ای شود؛ بنابراین هدف تحقیق حاضر، شناسایی پیشران‌های کلیدی توسعه گردشگری عشایری مبتنی بر جشنواره فرهنگی - ورزشی و سوارکاری منطقه عشایری قره‌قیه در استان آذربایجان شرقی است.

روش‌شناسی تحقیق: روش پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی بوده و به لحاظ ماهیت و گردآوری اطلاعات از نوع توصیفی - تحلیلی و بر مبنای ماهیت داده‌ها ترکیبی و به لحاظ زمان از نوع آینده‌نگاری است. حجم نمونه پژوهش حاضر متشکل از ۳۰ نفر پانل افراد پاسخگو است. برای آینده‌نگاری و پردازش ماتریس تأثیرات متقابل از روش میک‌مک استفاده شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: جشنواره قره‌قیه به‌عنوان حرکت عظیم فرهنگی و ورزشی در شمال غرب کشور در منطقه عشایری قره‌قیه در شهرستان کلبر استان آذربایجان شرقی به‌عنوان مورد مطالعه هر ساله در اردیبهشت‌ماه برگزار می‌شود.

یافته‌ها و بحث: تعداد ۲۱ متغیر تأثیرگذار بر توسعه گردشگری عشایری مبتنی بر جشنواره فرهنگی - ورزشی منطقه عشایری قره‌قیه در استان آذربایجان شرقی با استفاده از جلسه مصاحبه به روش پانل انتخاب شد.

نتایج: تعداد شش پیشران کلیدی برای رهیافت توسعه گردشگری منطقه عشایری محدوده مورد مطالعه شناسایی شد. بر اساس نتایج، متغیر «سوارکاری بانوان به‌عنوان قهرمان رقابت‌های سوارکاری جشنواره» و «نوستالژی به معنای احساسات مثبت برانگیخته‌شده و به‌عنوان یک عامل انگیزشی برای گردشگران جهت حضور در رویداد فرهنگی - ورزشی» در رتبه اول و دوم اثرگذاری قرار گرفته و بیشترین سهم را داشتند.

کلیدواژه‌ها: آینده‌نگاری، گردشگری عشایر، سوارکاری بانوان، منطقه عشایری، کلبر.

مقدمه

گردشگران دیگر به دنبال خدمات پیش‌پاافتاده نیستند و همانطور که ما به عصر «اقتصاد تجربه» حرکت کرده‌ایم، گردشگران هوس تجربه‌های به‌یادماندنی دارند که حواس پنج‌گانه آن‌ها را تداوم می‌بخشد و سیر می‌کند. شواهد تجربی از تحقیقات گردشگری به مفهوم نسبتاً متنوعی از تجربه توریستی اشاره دارد که ممکن است در دسته‌های مختلفی قرار گیرد؛ مانند موارد مربوط به ارتباط خود با فرهنگ محلی (ارتباط فرهنگی)، اصالت و مقدس بودن رویدادها و جاذبه‌های محلی و خاطرات و درک گذشته یک مکان (نوستالژی) (Wong et al., 2020: 71). اثرات دوران پست‌مدرن بر صنعت گردشگری با الهام از گردشگری خاص نشان داده شده (Zotic et al., 2014: 80) و برخی در پی افزایش آگاهی و قدردانی از میراث، سبک زندگی گذشته، سنت‌ها و ارزش‌های اجتماعی هستند (Apostolakis, 2003: 796). به این ترتیب، به نظر می‌رسد سبک زندگی عشایری با این بازار جدید گردشگری بسیار سازگار بوده (Scholz & Schlee, 2015: 838) و سکونتگاه‌های عشایری «مناظر فرهنگی» هستند زیرا مناطقی هستند که در آن مناظر و فرهنگ‌ها به شیوه‌ای متقابل و وابسته به یکدیگر ظهور کرده‌اند (Buckle et al., 2008: 48). گردشگری عشایری جست‌وجوی نهایی یکپارچه و وحدتی ساختاری در زندگی روزمره انسان است (پاپلی‌زدی، ۱۳۹۰: ۳۵). مناطق عشایری به‌عنوان یک میراث فرهنگی، شامل ویژگی‌های خاص و از همه مهم‌تر ارزش‌های ناملموس و معنوی است (رضوانی، ۱۳۹۲: ۶۴).

با توجه به اهمیت و ارزش گردشگری در ایران، استفاده از ظرفیت‌های گردشگری عشایری به‌عنوان یک مقصد کمتر تجربه‌شده در جهت جذب گردشگران داخلی و خارجی مطرح است تا حداکثر ظرفیت میراث فرهنگی عشایر به‌طور کامل معرفی شوند (رکن‌الدین افتخاری و همکاران، ۱۳۹۹: ۷۱۵). در محدوده چنین گردشگری، معمولاً گردشگر اقدام به انجام فعالیت‌های مختلفی همچون شرکت در مراسم محلی و سنت‌ها می‌نماید (یاسوری، ۱۳۹۱: ۱۶۵). بازی‌های بومی و محلی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین بخش‌های اوقات فراغت و ورزش همگانی، مدتی است که موردتوجه بسیاری از کشورها، از جمله ایران قرار گرفته است و تلاش‌هایی برای باززنده‌سازی و توسعه این‌گونه فعالیت‌های بدنی در حال انجام است (Yang, 2020: 1). ورزش‌های سنتی نیز می‌توانند جذب‌کننده تعداد زیادی گردشگر باشند (Cho, 2004: 481)، مانند مسابقات سنتی اسب‌دوانی که از بزرگ‌ترین رویدادهای ورزشی دنیا و از پرطرفدارترین ورزش‌ها در کشورهای آمریکا، انگلستان، استرالیا و دبی می‌باشد. اسب‌دوانی از پررونق‌ترین ورزش‌ها در این کشورها به شمار می‌رود و سالانه مسابقات زیادی در تمام فصول در این کشورها برگزار می‌شود و توانسته گردشگران زیادی را به خود جلب کند. مسابقات سالانه کنتاکی^۲ و بریدرکاپ^۳، دو رویداد مهم اسب‌دوانی است که به‌صورت سالانه در آمریکا برگزار می‌شود. صنعت اسب در استرالیا نیز از جایگاه ویژه و اصالت خوبی برخوردار است. شهر ملبورن از دیدگاه ورزشی بسیار فعال است و بزرگ‌ترین مسابقات اسب‌دوانی استرالیا با نام ملبورن کاپ در این شهر برگزار می‌شود (کارکن و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۱). اسب‌دوانی بخش مهمی از تفریح در کشورهای غربی می‌باشد. کشورهایی مانند فرانسه و مجارستان پتانسیل کافی برای جذب گردشگران برای ورزش اسب‌دوانی دارند. همانطور که جشنواره‌ها و مسابقات در فضای روباز انجام می‌گیرد باعث جذب گردشگران بیشتری می‌شود. رشته‌های شناخته‌شده با اسب مانند، کورس، چوگان، درساز و موارد دیگر چون به‌صورت رقابتی انجام می‌گیرد گردشگران زیادی را برای دیدن مسابقات به خود جذب می‌کند (یانپی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۵۹).

در ایران، باوجود تنوع آب و هوایی و گوناگونی ریشه‌های فرهنگی، بازی‌ها و سرگرمی‌های رایج در میان مردم، عواملی مانند گسترش شهرنشینی، صنعتی شدن و پیدایش فناوری‌های نوین، بسیاری از بازی‌های سنتی را منسوخ کرده و یا به حاشیه رانده است (جلالی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳). با همه این احوال، جشنواره سراسری فرهنگی ورزشی و اسب‌سواری قره‌قیه اردیبهشت‌ماه هر سال در منطقه قره‌قیه بخش آبخ احمد شهرستان کلبر با حضور هزاران گردشگر از سراسر کشور برگزار می‌شود که ورزش‌های بومی و محلی عشایری همانند سایر نقاط کشور، جزو تاریخ زندگی عشایری و روستایی این منطقه است. این جشنواره در عین حال انتقال‌دهنده فرهنگ، زیست‌بوم، آشنایی مردم و قابلیت‌های زندگی عشایر است و بایستی تداوم داشته باشد. مسئله این است که از سال ۱۳۷۰ جشنواره اسب‌سواری قره‌قیه آغاز شده و همچنان تداوم دارد اما همچنان نارسایی‌ها، ضعف‌ها و کاستی‌هایی در برگزاری آن با عظمت هرچه‌تمام‌تر و به سبب آن جذب گردشگر از اقصی نقاط کشور وجود دارد. این جشنواره در وجه مشارکت و اسب‌سواری زنان منحصر به فرد است و علت اصلی استقبال گردشگران نیز همین است. به‌هرحال گردشگری

1 Experience economy

2 Kentucky

3 Breeders' Cup

عشایر سال‌هاست که در کشور مورد توجه قرار گرفته است و جمعیت بالای عشایری قره‌داغ ایجاب می‌نماید که سهم خود را از برنامه‌های کشوری داشته باشد و در رونق و توسعه گردشگری منطقه نقش داشته باشد. در این زمینه آینده‌نگاری مهم‌ترین غفلت برنامه‌ریزان در چنین فعالیت‌های فرهنگی- ورزشی است و لازم است به این سمت حرکت شود؛ بنابراین نقش و جایگاه عشایر در اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و فرایند توسعه کشور، شناخت صحیح توانایی‌ها و سرمایه‌های انسانی و ظرفیت‌های موجود در مناطق عشایری، تبیین جایگاه مناطق عشایری به‌عنوان کانون تولید و ارزش‌آفرینی در راستای تحقق اهداف برنامه ششم توسعه مورد توجه است؛ اما باید گفت اقدام‌های دولت طی سال‌های سپری‌شده از شروع قانون برنامه ششم توسعه برای تحقق اهداف و تکالیف اسناد فرادستی، قانون برنامه ششم توسعه و قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور در حوزه توسعه روستایی و عشایری به‌جز شاخص‌های عمرانی و زیرساختی، چندان موفقیت‌آمیز نبوده و حوزه‌های اساسی این مقوله بالأخص گردشگری روستایی و عشایری به دست فراموشی سپرده شده است. دلیل اصلی بروز چنین اتفاقی، ساختار بخشی و پراکنده حاکم بر نظام برنامه‌ریزی و مدیریت روستایی و به‌طور مشخص‌تر فقدان متولی تخصصی واحد و پاسخگو برای سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی امور توسعه روستایی است. به‌گونه‌ای که چندین وزارتخانه و معاونت ریاست جمهوری در تدبیر امور توسعه روستایی و عشایری، بدون برخوردارگی از چشم‌انداز مدون و مشخص و هماهنگی لازم‌الاجرا نقش دارند. ضرورت تدوین چشم‌انداز بلندمدت برای جامعه عشایری ایران و شناسایی پیشران‌های کلیدی برای توسعه گردشگری عشایر مسئله مهمی است که لازم است هم برای عشایری که مایل به ادامه کوچ‌نشینی بوده و هم عشایری که ساماندهی اسکان را برای ادامه حیات خود برمی‌گزینند، برای دهه اول قرن (افق ۱۴۱۰) بدان توجه شود.

از سوی دیگر یکی از چالش‌های اصلی توسعه و بالأخص توسعه روستایی و عشایری عدم قطعیت بوده و بی‌شک، شناخت اتفاقات آینده به‌منظور انجام برنامه‌ریزی بدون شکست آینده به‌عنوان «قلمرو امکان» به این معنا نیست که ما قدرت نامحدودی برای خلق رؤیاهای خود داریم. اشتیاق بشر برای آینده از عهد باستان وجود داشته تا اینکه بعد از جنگ جهانی دوم مؤسسه رند در ایالات متحده، مؤسسه داتار در فرانسه و از دهه ۷۰ مؤسسات خصوصی مانند شل به روش‌های مختلف مطالعات آینده و بررسی پیشران‌ها و بازدارنده‌ها روی آوردند که عمده این مطالعات بر مبنای پیش‌بینی بود و سعی در شناخت وقایع احتمالی جنگ داشت و بعدها در مسائل غیرنظامی و اقتصادی نیز به کار رفت (خالقی و مجنونی، ۱۴۰۰: ۱۴۲). در حوزه گردشگری نیز آینده‌پژوهی با در اختیار قرار دادن داده‌هایی چون میزان ریسک، موفقیت و سرمایه مورد نیاز، سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با گردشگری را در اخذ تصمیمات درست یاری می‌رساند (Buhalis et al. 2005: 72). مقوله توسعه صنعت گردشگری یکی از موضوعات مهم و اساسی است که نقش بسیار مهمی در توسعه اقتصادی روستاها و مناطق عشایری دارد و می‌تواند با آینده‌نگاری و طراحی پیشران‌های کلیدی منجر به بهبود رشد اقتصادی و بالا رفتن کیفیت زندگی افراد شود (دده‌زاده و احمدی فرد، ۱۳۹۸: ۷۵). توسعه پایدار گردشگری به دلیل ماهیت پایداری و پیچیدگی سیستم باز گردشگری و اثرپذیری بالای آن، از روندها، اتفاق‌ها و تغییرات محیط پیرامون که از آن‌ها به‌عنوان پیشران‌ها یاد می‌شود، نیازمند اتخاذ روش مطالعه مبتنی بر آینده‌پژوهی است تا بتواند این پیچیدگی‌ها و نحوه عملکرد پیشران‌ها را شناسایی، درک و تحلیل نماید (ویسی و همکاران، ۱۳۹۸: ۴۷).

در زمینه توسعه آینده‌نگاری گردشگری به‌طور عام و گردشگری روستایی و عشایری که نتایج آن‌ها تا حدودی به موضوع مورد بحث تحقیق حاضر نزدیک باشد، مطالعاتی صورت گرفته است. در خصوص موضوعات مشابه باید گفت میرواحدی و اسفندیاری (۱۳۹۵) در بررسی پتانسیل کارآفرینی گردشگری فرهنگی در جامعه عشایر قشقایی ایران، نتایج مشاهدات نشان داده است که گردشگری عشایری برخلاف انتظار موجب اشتغال‌زایی و کسب درآمد نشده است. همچنین گردشگری عشایری بر احیای پوشاک، صنایع دستی و تولیدات بومی تأثیر چندانی نداشته است. زارعی و همکاران (۱۳۹۷) ظرفیت پذیرش اجتماعی گردشگری عشایری در توسعه پایدار ایل قشقایی تیره هبیت‌لو را مورد بررسی قرار داده‌اند. نتایج بیانگر آن است که هرکدام از شاخص‌های جمعیت، اشتغال، مسیرهای گردشگری، رفاه، امنیت و اثرات روان‌شناختی که در ظرفیت پذیرش اجتماعی منطقه عشایری تیره هبیت‌لو مورد مطالعه قرار گرفتند تأثیر مستقیم و معناداری بر توسعه پایدار گردشگری داشته‌اند. انصاری (۱۳۹۸) به مطالعه اثر توسعه گردشگری عشایری بر شاخص‌های معیشت پایدار مرتع‌داران عشایری لار در البرز مرکزی پرداخته و نتایج بیانگر عدم همسویی دیدگاه‌های دو گروه کارشناسان و بهره‌برداران بوده که نشان می‌دهد، پیش از اعمال سیاست‌گذاری جهت توسعه بوم‌گردی، لازم است دیدگاه کارشناسان و بهره‌برداران به هم نزدیک شده و با توجه به آن مدیریت صحیح و اصولی در این بخش اعمال شود. رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۹۹) به بررسی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری تجربه محور در مناطق عشایری قشقایی پرداخته و نتایج پژوهش ایشان حاکی از رابطه معناداری مثبت هر چهار مؤلفه مذکور بر تجربه ادراک‌شده گردشگران است و همچنین ضریب اثر مؤلفه‌های ملموس فرهنگی، ادراک حس مکان، ناملموس فرهنگی و کیفیت ادراک‌شده هستند. پورسعید و همکاران (۱۴۰۰) به پدیدارشناسی تجربه زیسته گردشگران خلاق با

محوریت عشایر استان کرمان پرداخته و چهار تم کلی سنخ‌شناسی گردشگری خلاق، رفتارهای گردشگر محور، سبک زندگی تجربی گردشگران خلاق و خصیصه مقصد گردشگری خلاق از دوازده خوشه حاصل شده است. کرمی و همکاران (۱۴۰۰) در بررسی عوامل انگیزشی مؤثر در توسعه گردشگری عشایری ایل قشقایی به این نتیجه می‌رسند که تفاوت معناداری بین عوامل کشتی و رانشی وجود دارد. از عوامل انگیزشی رانشی بالاترین رتبه‌ها به ترتیب مربوط به تجربه سبک زندگی عشایر، لذت بردن از یک شب زندگی در بین عشایر و آشنایی و کشف مکان‌های جدید می‌باشد. در بین عوامل انگیزشی کشتی نیز جاذبه‌های لباس‌های محلی عشایر، موسیقی و رقص سنتی عشایر و وجود امنیت در مقصد به ترتیب از بالاترین اولویت‌ها برخوردار می‌باشند.

استینیاکوبسن^۱ (۲۰۰۱) در مقاله خود با عنوان «گردشگری عشایری و برخورد با مکان‌های زودگذر: کاوش در جنبه‌های مختلف گشت‌وگذار» استدلال می‌کند که درک سفرهای گشت‌وگذار گردشگر تحت تأثیر استانداردهای زمانی هژمونیک تعیین‌شده توسط مسافران و سفرنامه‌نویسان کشورهای خارجی است. یافته‌های مطالعه تیبرگین و زی^۲ (۲۰۱۹) رویکردی بدیع را برای درک دگرگونی اصالت در مراحل مختلف توسعه گردشگری قزاقستان ارائه می‌کنند و بررسی می‌کنند که چگونه اصالت در هجوم گردشگران و نقش‌های حمایتی دولت‌ها و سازمان‌های محلی قرار می‌گیرد. کاپرا^۳ (۲۰۱۸) به نقش دولت‌های محلی در دستیابی به توسعه پایدار گردشگری در لهستان پرداخته است. بیش از ۶۰ درصد از شرکت‌کنندگان در نظرسنجی اظهارنظر کرده‌اند که دولت محلی، از طریق برگزاری کنفرانس‌ها، جلسات و کارگاه‌های آموزشی مناسب، مبادله دانش و تجربیات در زمینه توسعه پایدار را تسهیل نمی‌نماید. تالینبای^۴ و همکاران (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان «تأثیر گردشگری یورت بر تقسیم‌کار در خانواده‌های عشایری قزاق» به این موضوع می‌پردازند که اعتماد به نفس، مهارت‌های تجاری و درآمد زنان از زمان توسعه گردشگری بهبود یافته است. ایشان استدلال می‌کنند که شکل محصول گردشگری، ایدئولوژی نقش‌های جنسیتی و موقعیت خانواده‌های قومی در بازار گردشگری دلیل این تغییر است. نتایج متنوعی از تأثیرات گردشگری بر روابط جنسیتی جوامع قومی را می‌توان از تعامل این سه عامل به دست آورد. «فیلوکسنیا»^۵ به گردشگران پیشنهاد می‌شود؛ دیدگاه گردشگری روستایی^۶، این موضوع پژوهش کریستو و شارپلی^۷ (۲۰۱۹) است. یافته‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌های غیررسمی با سهامداران در شرکت‌های گردشگری روستایی در قبرس نشان می‌دهد که مفهوم فیلوکسنیا اساساً بر پایه «فیلالیلیا» (عشق به دیگری) استوار است. این مقاله پیامدهای مدیریتی را مورد بحث قرار می‌دهد و یک دستور کار تحقیقاتی آینده را برای این مفهوم کمتر تحقیق‌شده ایجاد می‌کند. وانگ و شیونگ^۸ (۲۰۲۰) با مدل‌سازی تفاوت‌های میان گردشگران با توجه به قومیت و جنسیت آن‌ها، درک عمیق‌تر گردشگران در مورد جلوه‌های شیوای سنت‌های عشایری ارائه می‌کند. یافته‌های تجربی مطالعه برنو^۹ و همکاران (۲۰۲۲) با عنوان «ترویج آینده گردشگری پایدار در تیمور شرقی با ایجاد هم‌افزایی بین غذا، مکان و مردم» نشان می‌دهد که ارائه‌دهندگان غذا و صاحبان رستوران‌ها در تصمیم‌گیری درباره اینکه چه غذاهایی به پیشنهادهای گردشگری در تیمور شرقی تبدیل می‌شوند، مسئولیت مشترک دارند.

در بررسی پیشینه تحقیق باید گفت «شناسایی پیشران‌های کلیدی توسعه گردشگری در مناطق عشایری» موضوعی است که تا به حال به آن پرداخته نشده و لاقلاً در موضوعات هم‌راستا جواب روشن و دقیقی به آن داده نشده است. این مهم باعث گردید شناسایی گپ یا شکاف تحقیقاتی میسر گردد. باید گفت یکی از موضوعات مهم در برنامه‌ریزی‌های توسعه، نادیده انگاشتن یا توجه کم به آینده‌نگاری محلی مناطق عشایری است. بررسی فاکتورهای کلیدی اثرگذار و در سایه آن شناسایی پیشران‌های مؤثر در توسعه گردشگری مبتنی بر جشنواره سوارکاری عشایر و در کنار آن تأکید بر نقش پررنگ زنان با رویکرد آینده‌نگاری به کمک میک‌مک، نشان‌دهنده پرداختن به موضوعی نوآورانه است که این ویژگی وجه تمایز تحقیق حاضر با مطالعات پیشین است.

1Steenjacobsen
2Tiberghien & Xie
3Kapera
4Talinbayi
5Philoxenia
6Christou & Sharpley
7Philallilia
8Wong & Xiong
9Berno

پانل افراد پاسخگو متشکل از ۳۰ نفر از اساتید دانشگاهی در رشته‌های برنامه‌ریزی روستایی و شهری، برنامه‌ریزی منطقه‌ای و گردشگری، علوم اجتماعی و اقتصاد و همچنین خبرگان برنامه‌ریزی و توسعه شامل کارشناسان سازمان امور عشایر، اداره ورزش و جوانان، سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری استان آذربایجان شرقی و شهرستان کلبر تعیین شده است. در روش پانل افراد به صورت نمونه‌گیری انتخاب نمی‌شوند بلکه در این روش‌ها، بر اساس ویژگی‌های افراد نظیر سابقه، نزدیک بودن رشته تحصیلی و سابقه تجربی، احتمال پاسخگویی، درجه علمی و مانند آن بر طبق اولویت دعوت به عمل می‌آید (امیدی و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۹) که تحقیق حاضر از این رویه تبعیت کرده است. برای محاسبه روایی، از روش و تکنیک روایی محتوایی و صوری استفاده شده و با راهنمایی اساتید دانشگاهی، (برای مشخص شدن اینکه سؤالات چقدر معرف محتوا و اهداف تحقیق هستند) همراه بوده است. برای سنجش پایایی پرسشنامه تحقیق از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است. میزان پایایی تحلیل اثرات ساختاری (۰/۸۲) است که با در نظر گرفتن مقادیر استاندارد صفر الی یک دارای پایایی مطلوب است. برای پردازش ماتریس تأثیرات متقابل از روش میک‌مک استفاده شده است.

روش این نرم‌افزار این‌گونه است که ابتدا متغیرها و مؤلفه‌های مهم در حوزه موردنظر شناسایی می‌شود سپس در ماتریس تحلیل اثرات وارد می‌شود و میزان ارتباط میان این متغیرها با حوزه مربوط توسط خبرگان تشخیص داده می‌شود. متغیرهای موجود در سطرها بر متغیرهای موجود در ستون‌ها تأثیر می‌گذارد بدین ترتیب متغیر سطرها تأثیرگذار و متغیر ستون‌ها تأثیرپذیر هستند (محمدپور جابری و همکاران، ۱۳۹۵: ۶ و ۷). این ماتریس با عنوان MDI یا ماتریس تأثیر مستقیم شناخته می‌شود و هر MDI نشان‌دهنده تأثیر هر متغیر i بر متغیر j است که این ارزش‌گذاری می‌تواند به صورت اعداد کمی از صفر تا ۳ نشان داده شود (رحیمی‌پور و همکاران، ۱۳۹۹: ۹۹). عدد صفر نشان‌گر عدم وجود ارتباط بین متغیرها؛ عدد یک رابطه ضعیف؛ عدد دو رابطه متوسط و عدد سه به‌منزله رابطه قوی است بنابراین اگر تعداد متغیرهای شناسایی شده n باشد، یک ماتریس $n \times n$ به دست می‌آید که در آن تأثیرات متغیرها بر یکدیگر مشخص گردیده است. به‌طور کلی در نمودار پراکنندگی عوامل، اگر توزیع عوامل به صورت L شکل باشد نشان‌دهنده پایداری سیستم و چنانچه پراکنندگی عوامل حول محور قطری صورت گیرد بیانگر ناپایداری سیستم است. نتایج حاصل از پردازش نرم‌افزار میک‌مک نشان‌دهنده نوع تأثیر و ارتباط بین متغیرهاست؛ و این مهم در شناسایی فاکتورهای کلیدی جهت حل مهم‌ترین مسائل و مشکلات موجود در نظام فعلی برنامه‌ریزی گردشگری عشایری مبتنی بر جشنواره فرهنگی - ورزشی نقش اساسی خواهند داشت. متغیرها در پنج دسته ذیل شناسایی و بر اساس آن تقسیم‌بندی می‌شوند:

- عوامل تعیین‌کننده یا تأثیرگذار؛
- عوامل دوجبهی: (عوامل ریسک و عوامل هدف)؛
- عوامل تأثیرپذیر یا نتیجه سیستم؛
- عوامل مستقل: (عوامل گسسته و عوامل اهرمی ثانویه)؛ و
- عوامل تنظیمی.

به‌طور کلی در پژوهش حاضر تعداد ۲۱ متغیر به‌عنوان عوامل اولیه شناسایی و با نرم‌افزار میک‌مک تحلیل شد. در ماتریس متقاطع جمع اعداد سطرهای هر عامل، میزان تأثیرگذاری و جمع ستونی هر عامل میزان تأثیرپذیری آن را از عوامل دیگر نشان می‌دهد.

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان کلبر با وسعتی معادل ۲۰۷۱/۹۷ کیلومتر مربع محدوده‌های معادل ۴/۵۵ درصد از مساحت استان را در بر گرفته است. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، شهرستان کلبر دارای دو بخش مرکزی و آبش احمد، دو شهر کلبر و آبش احمد و هفت دهستان و ۲۴۳ آبادی است. بر اساس نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵ جمعیت شهرستان کلبر با متوسط نرخ رشد ۱/۱۴- درصد به تعداد ۴۶۱۲۵ نفر در سال ۱۳۹۵ رسیده که ۱/۱۸ درصد جمعیت استان را شامل می‌شود. قره‌قیه یکی از روستاهای استان آذربایجان شرقی است که در دهستان قشلاق بخش آبش احمد شهرستان کلبر واقع شده است.

یافته‌ها و بحث

تعداد ۲۱ متغیر تأثیرگذار بر توسعه گردشگری عشایری مبتنی بر جشنواره فرهنگی - ورزشی منطقه عشایری قره‌قیه در استان آذربایجان شرقی با استفاده از جلسه مصاحبه به روش پانل انتخاب شد. سپس از روش تحلیل تأثیرات متقابل، با تشکیل ماتریس 21×21 تأثیرات هر شاخص با دیگری با عدد صفر تا سه مشخص نمایند. سپس نتایج ماتریس وارد نرم‌افزار میک‌مک شد و برای استخراج پیشران‌ها مورد تحلیل قرار گرفت. بدین روی در مرحله اول جهت شناسایی اولیه عوامل مؤثر، با تدقیق و همچنین تلخیص عوامل مشابه، فاکتورهای کلیدی مختلفی به شرح ذیل شناسایی شدند:

(۱) اقدام اثربخشی برای مهاجرت معکوس به مناطق روستا- عشایری؛ (۲) ایجاد مراکز حفظ آثار و فرهنگ ایلی در شهرستان و استان؛ (۳) زیرساخت‌های نرم‌افزاری به‌ویژه تعبیه نرم‌افزارهای تولید محتوا برای تسهیل خدمت‌رسانی و بهبود فضای کسب‌وکار؛ (۴) نابرابری جنسیتی و انگیزه‌های سفر و تجربه؛ (۵) ادراکات مقدس؛ (۶) آموزش روستاییان و عشایر به‌عنوان عناصر پیش‌رو و تسهیلگر در زمینه برنامه‌ریزی محلی؛ (۷) تأمین منابع موردنیاز برای رشد سالیانه حداقل پنج درصد شاخص‌های برخورداری تعیین‌شده در ساماندهی عشایر؛ (۸) تأمین بیمه‌های اجتماعی با اولویت روستاییان، عشایر و گروه‌های آسیب‌پذیر؛ (۹) تدوین برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی هدف‌گذاری شده؛ (۱۰) ترویج ارزش‌های ایرانی اسلامی و توسعه فرهنگ مطالعه و پژوهش در مناطق محروم روستایی و مناطق عشایری؛ (۱۱) تمرکززدایی و استقرار نظام برنامه‌ریزی محلی؛ (۱۲) تنظیم و ارائه هدفمند و شفاف اعتبارات مربوط به عمران و توسعه روستایی و عشایری در بودجه سنوایی؛ (۱۳) تقویت اقتصاد محلی و تنوع‌بخشی اقتصادی؛ (۱۴) توسعه خوشه کسب‌وکار روستایی- عشایری؛ (۱۵) سوارکاری بانوان به‌عنوان قهرمان رقابت‌های سوارکاری جشنواره (۱۶)؛ نوستالژی به‌عنوان یک ساختار نظری برای توصیف دل‌تنگی؛ (۱۷) حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی؛ (۱۸) اصالت درک‌شده؛ (۱۹) مدیریت جهادی و اصلاح ساختار نظام سیاست‌گذاری و مدیریت روستایی و عشایری؛ تعامل با بازدیدکنندگان؛ (۲۰) تماس فرهنگی و تجربه گردشگری به‌یادماندنی؛ (۲۱) و مشارکت و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت نهادهای عمومی غیردولتی در راستای حمایت، توان‌افزایی و خوداتکایی جامعه روستایی و عشایری (یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱).

روند تحلیل ساختاری تأثیرات متقابل عوامل بر یکدیگر ماتریسی با ابعاد 21×21 تشکیل شد. ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری با تعداد دو بار چرخش داده‌ای از مطلوبیت ۹۹ درصدی برخوردار است که نشان از روایی بالای پاسخ‌هاست. درجه پرشدگی ماتریس $0.6/92$ درصد است که نشان می‌دهد عوامل انتخاب‌شده تأثیر زیاد و پراکنده‌ای بر همدیگر داشته‌اند و درواقع سیستم از وضعیت ناپایداری برخوردار بوده است. از مجموع 406 رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس 35 رابطه عدد صفر است به این معنی که عوامل بر همدیگر تأثیر نداشته یا از همدیگر تأثیر نپذیرفته‌اند. 87 رابطه عدد 1 (۲۱ درصد)، 157 رابطه عدد 2 (۳۹ درصد) و 162 رابطه عدد 3 (۴۰ درصد) برقرار بوده است. بر اساس ماتریس اثرات مستقیم، جمع سطرهای ماتریس نشان‌دهنده میزان اثرگذاری و جمع ستون‌ها نشان‌دهنده میزان اثرپذیری یک عامل از سایر عوامل است (جدول ۲).

جدول ۲ - میزان اثرگذاری و اثرپذیری مستقیم عوامل

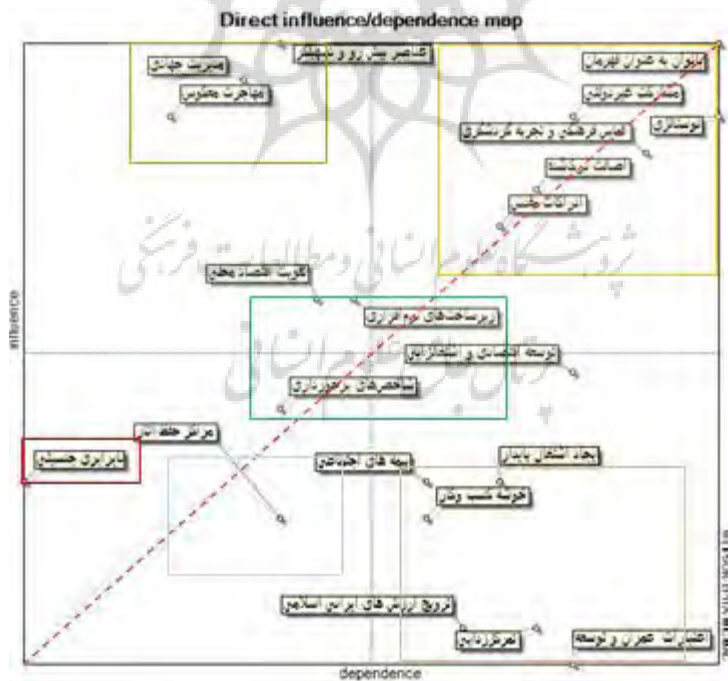
ردیف	متغیر	اثرگذاری		اثرپذیری	
		مستقیم	غیر مستقیم	مستقیم	غیر مستقیم
۱	اقدام اثربخشی برای مهاجرت معکوس به مناطق روستا- عشایری؛	۴۸	۳۵	۸۶۱۱۲	۶۳۴۵۹
۲	ایجاد مراکز حفظ آثار و فرهنگ ایلی در شهرستان و استان	۳۷	۲۸	۶۷۷۵۷	۶۸۰۹۸
۳	زیرساخت‌های نرم‌افزاری به‌ویژه تعبیه نرم‌افزارهای تولید محتوا برای تسهیل خدمت‌رسانی و بهبود فضای کسب‌وکار	۴۳	۴۰	۷۵۳۴۸	۷۲۸۸۳
۴	نابرابری جنسیتی و انگیزه‌های سفر و تجربه	۳۸	۳۱	۶۹۰۹۴	۵۶۱۷۳
۵	ادراکات مقدس	۴۵	۴۴	۷۹۰۱۸	۷۸۹۱۸
۶	آموزش روستاییان و عشایر به‌عنوان عناصر پیش‌رو و تسهیلگر در زمینه برنامه‌ریزی محلی	۵۰	۳۸	۸۸۵۶۹	۶۸۳۸۷
۷	تأمین منابع موردنیاز برای رشد سالیانه حداقل پنج درصد شاخص‌های برخورداری تعیین‌شده در ساماندهی عشایر	۴۰	۳۸	۷۳۳۳۲	۶۷۳۸۳
۸	تأمین بیمه‌های اجتماعی با اولویت روستاییان، عشایر و گروه‌های آسیب‌پذیر	۳۳	۴۶	۵۹۵۹۱	۸۲۴۶۹

ردیف	متغیر	اثرگذاری		اثرپذیری	
		مستقیم	غیرمستقیم	مستقیم	غیرمستقیم
۹	تدوین برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی هدف‌گذاری شده	۳۸	۴۲	۶۸۵۴۵	۷۶۰۰۱
۱۰	ترویج ارزش‌های ایرانی اسلامی و توسعه فرهنگ مطالعه و پژوهش در مناطق محروم روستایی و مناطق عشایری	۴۱	۴۶	۷۲۹۳۱	۸۰۶۴۴
۱۱	تمرکززدایی و استقرار نظام برنامه‌ریزی محلی	۳۴	۴۳	۶۱۱۹۴	۷۷۹۳۱
۱۲	تنظیم و ارائه هدفمند و شفاف اعتبارات مربوط به عمران و توسعه روستایی و عشایری در بودجه سنواتی	۴۳	۳۹	۷۸۲۶۶	۶۹۶۶۱
۱۳	تقویت اقتصاد محلی و تنوع‌بخشی اقتصادی	۳۴	۴۵	۶۱۹۹۹	۸۱۳۲۹
۱۴	توسعه خوشه کسب‌وکار روستایی- عشایری	۳۷	۴۲	۶۵۱۴۲	۷۵۲۰۹
۱۵	سوارکاری بانوان به‌عنوان قهرمان رقابت‌های سوارکاری جشنواره	۵۰	۵۰	۸۸۵۰۹	۸۷۸۰۲
۱۶	نوستالژی به‌عنوان یک ساختار نظری برای توصیف دل‌تنگی	۴۸	۵۰	۸۵۱۴۸	۸۹۶۱۰
۱۷	حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی	۳۸	۴۴	۶۸۸۴۷	۷۸۹۰۵
۱۸	اصالت درک‌شده	۴۷	۴۸	۸۲۶۷۳	۸۴۷۱۵
۱۹	مدیریت جهادی و اصلاح ساختار نظام سیاست‌گذاری و مدیریت روستایی و عشایری	۴۹	۳۷	۸۶۹۱۴	۶۶۱۷۰
۲۰	تعامل با بازدیدکنندگان، تماس فرهنگی و تجربه گردشگری به‌یادماندنی	۴۶	۴۵	۸۲۰۰۶	۸۰۲۵۱
۲۱	مشارکت و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت نهادهای عمومی غیردولتی در راستای حمایت، توان‌افزایی و خوداتکایی جامعه روستایی و عشایری	۴۸	۴۶	۸۵۶۹۷	۸۰۵۹۴
	جمع	۸۸۷	۸۸۷	۸۸۷	۸۸۷

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

باید گفت تغییرات نتایج تحلیل اثرات مستقیم و غیرمستقیم بسیار جزئی بوده که بر اساس نتایج رتبه‌های اول، هم در اثرات مستقیم و هم در اثرات غیرمستقیم تفاوت چندانی با یکدیگر نداشته و متغیرهای با تأثیر بالا با حدود سه و چهار رتبه جابجایی به همان شکل تکرار شده‌اند. نتیجه آنکه تعداد ۷ شاخص اول هر دو گروه تقریباً یکسان می‌باشند (شکل ۴).

شکل ۴. نمودار پلان اثرگذاری - اثرپذیری مستقیم عوامل (منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

آنچه از وضعیت صفحه پراکندگی متغیرهای مؤثر می‌توان فهمید، وضعیت ناپایداری سیستم است. بیشتر متغیرها در اطراف محور قطری صفحه پراکنده‌اند. به‌غیر از چند عامل محدود که نشان می‌دهند دارای تأثیرگذاری بالایی در سیستم هستند، بقیه متغیرها از وضعیت تقریباً مشابهی نسبت به یکدیگر برخوردارند؛ بنابراین با توجه به وضعیت ناپایداری سیستم متغیرهای زیر قابل‌شناسایی است:

جدول ۳. انواع متغیرهای شناسایی شده

نوع متغیر	نحوه توزیع
متغیرهای ناحیه یک (دووجهی، راهبردی یا شگفت‌انگیز)	(۱) ادراکات مقدس؛ (۲) سوارکاری بانوان به‌عنوان قهرمان رقابت‌های سوارکاری جشنواره؛ (۳) نوستالژی به‌عنوان یک ساختار نظری برای توصیف دلتنگی؛ (۴) تعامل با بازدیدکنندگان، تماس فرهنگی و تجربه گردشگری به‌یادماندنی؛ (۵) اصالت درک‌شده؛ (۶) مشارکت و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت نهادهای عمومی غیردولتی در راستای حمایت، توان‌افزایی و خوداتکایی جامعه روستایی و عشایری.
متغیرهای ناحیه دو (تأثیرگذار)	(۱) آموزش روستاییان و عشایر به‌عنوان عناصر پیش رو و تسهیلگر در زمینه برنامه‌ریزی محلی؛ (۲) مدیریت جهادی و اصلاح ساختار نظام سیاست‌گذاری و مدیریت روستایی و عشایری؛ (۳) اقدام اثربخشی برای مهاجرت معکوس به مناطق روستا-عشایری؛ (۴) تقویت اقتصاد محلی و تنوع‌بخشی اقتصادی؛ (۵) زیرساخت‌های نرم‌افزاری به‌ویژه تعبیه نرم‌افزارهای تخصصی و تولید محتوا برای تسهیل خدمت‌رسانی و بهبود فضای کسب‌وکار.
متغیرهای ناحیه سه (هدایت‌کننده یا مستقل)	(۱) تنظیم و ارائه هدفمند و شفاف اعتبارات مربوط به عمران و توسعه روستایی و عشایری در بودجه سنواتی؛ (۲) تأمین بیمه‌های اجتماعی با اولویت روستائیان، عشایر و گروه‌های آسیب‌پذیر؛ (۳) تدوین برنامه توسعه اقتصادی و اشتغال‌زایی روستایی هدف‌گذاری شده؛ (۴) ترویج ارزش‌های ایرانی اسلامی و توسعه فرهنگ مطالعه و پژوهش در مناطق محروم روستایی و مناطق عشایری؛ (۵) تمرکززدایی و استقرار نظام برنامه‌ریزی محلی؛ (۶) توسعه خوشه کسب‌وکار روستایی-عشایری؛ (۷) حمایت از توسعه و ایجاد اشتغال پایدار در مناطق روستایی و عشایری با استفاده از منابع صندوق توسعه ملی.
متغیرهای ناحیه چهار (تأثیرپذیر)	(۱) ایجاد مراکز حفظ آثار و فرهنگ ایلی در شهرستان و استان؛ (۲) نابرابری جنسیتی و انگیزه‌های سفر و تجربه؛ (۳) تأمین منابع موردنیاز برای رشد سالیانه حداقل پنج درصد (۵٪) شاخص‌های برخورداری تعیین شده در ساماندهی عشایر.

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

متغیرهای دووجهی دارای دو ویژگی مشترک اثرگذاری و اثرپذیری زیاد هستند. هر تغییری در این متغیرها موجب تغییر در سایر متغیرها خواهد بود. پیشران‌های ناحیه یک تأثیرگذارترین شاخص‌ها در توسعه گردشگری عشایری منطقه عشایری قره‌قیه مبتنی بر جشنواره فرهنگی - ورزشی می‌باشند. متغیرهای گراف اثرگذاری نشان‌دهنده روابط بین متغیرها و چگونگی اثرگذاری آن‌ها بر یکدیگر است. این گراف در قالب خطوط قرمز و آبی نشان داده می‌شود که انتهای هر خط با یک پیکان نشان داده شده و بیانگر جهت اثرگذاری متغیر است. خطوط قرمز نشان‌دهنده اثرگذاری شدید عوامل بر همدیگر است و خطوط آبی، با تفاوت در ضخامت، روابط متوسط تا ضعیف را نشان می‌دهد (شکل ۵).

در همان شکل، متغیر «آموزش روستاییان و عشایر به‌عنوان عناصر پیش رو و تسهیلگر در زمینه برنامه‌ریزی محلی» در رده اول بیشترین میزان وابستگی مستقیم از دیگر متغیرها قرار گرفته است و متغیرهای «نوستالژی به‌عنوان یک ساختار نظری برای توصیف دلتنگی» و «اصالت درک‌شده» که این دو پیشران فرهنگی - اجتماعی نیز با سوارکاری بانوان به‌عنوان قهرمان رقابت‌های سوارکاری جشنواره در یک راستا بوده و در رتبه‌های دوم و سوم اثرگذاری قرار گرفته‌اند.

به‌منظور نتیجه‌گیری نهایی برای تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر رهیافت برنامه‌ریزی محلی سکونتگاه‌های روستایی بر اساس استفاده از نتایج دو روش شامل «رتبه متغیرها در هریک از حالت‌ها» و «مجموع اثرگذاری متغیرها در همه حالت‌ها» عوامل کلیدی و مؤثر به شرح جدول ۴ انتخاب شده است. بنابراین پیشران‌های کلیدی و مؤثری را که در این پژوهش حاضر می‌توان برای رهیافت برنامه‌ریزی توسعه گردشگری عشایری با تأکید بر گردشگری منطقه عشایری قره‌قیه به آن‌ها اشاره کرد، عواملی هستند که تأکیدشان بیشتر جنبه‌های فرهنگی موضوع هستند.

جدول ۴. رتبه‌بندی نهایی عوامل کلیدی مؤثر بر سیستم

رتبه	عامل
۱	سوارکاری بانوان به‌عنوان قهرمان رقابت‌های سوارکاری جشنواره
۲	نوستالژی به‌عنوان یک ساختار نظری برای توصیف دلتنگی
۳	اصالت درک‌شده
۴	مشارکت و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت نهادهای عمومی غیردولتی در راستای حمایت، توان‌افزایی و خوداتکایی جامعه روستایی و عشایری
۵	تعامل با بازدیدکنندگان، تماس فرهنگی و تجربه گردشگری به‌یادماندنی
۶	ادراکات مقدس

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

نتیجه‌گیری

روند تحلیل ساختاری تأثیرات متقابل عوامل بر یکدیگر با ماتریسی که ابعاد آن (۲۱×۲۱) از طریق مصاحبه با پانل به دست آمده بود، تشکیل شد. نتایج نشان داد ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری با تعداد دو بار چرخش داده‌ای از مطلوبیت ۹۹ درصدی برخوردار است که نشان از روایی بالای پاسخ‌هاست. آنچه از بررسی وضعیت صفحه پراکندگی متغیرهای مؤثر حاصل شد، وضعیت ناپایداری سیستم است. بیشتر متغیرها در اطراف محور قطری صفحه پراکنده بودند. به غیر از چند عامل محدود که نشان می‌دهند دارای تأثیرگذاری بالایی در سیستم هستند، بقیه متغیرها از وضعیت تقریباً مشابهی نسبت به یکدیگر برخوردار بودند. در مجموع تعداد ۶ پیشران کلیدی برای رهیافت برنامه‌ریزی توسعه گردشگری عشایری با تأکید بر گردشگری منطقه عشایری قره‌قیه در آذربایجان شرقی تعیین و شناسایی شد که برحسب ماتریس تأثیرگذاری و وابستگی بالقوه مستقیم و غیرمستقیم متغیر «سوارکاری بانوان به‌عنوان قهرمان رقابت‌های سوارکاری جشنواره» و «نوستالژی به معنای احساسات مثبت برانگیخته‌شده و به‌عنوان یک عامل انگیزشی برای گردشگران جهت حضور در رویداد فرهنگی - ورزشی» در رتبه اول و دوم تأثیرگذاری مستقیم و غیرمستقیم قرار گرفته و بیشترین سهم را در شکست آن‌ها داشتند.

در بررسی پیشینه تحقیق هرچند هیچ پژوهشی مشابه با موضوع این تحقیق یافت نشد اما در بررسی منابع هم‌راستا و جوه اشتراکی بین پیشران‌های کلیدی تعیین شده با نتایج تحقیقات مشابه پیدا شد. بر اساس جدول ۵ این موضوع قابل استدلال است که مسائل مرتبط با جشنواره فرهنگی - ورزشی منطقه عشایری قره‌قیه که در حیطه مقوله فرهنگی جای می‌گیرند به‌صورت پراکنده در نتایج مطالعات بررسی شده نیز به دست آمده و مطابقت و همخوانی دارد (جدول ۵).

جدول ۵. تطبیق مهم‌ترین یافته‌های مطالعات پیشین در رابطه با تعیین پیشران‌های کلیدی گردشگری عشایری

پیشینه										عامل			
برنو و همکاران (۲۰۲۳)	وانگ و شیونگ (۲۰۲۰)	کریستو و شارلی (۲۰۱۹)	تالینبای و همکاران (۲۰۱۸)	کاپرا (۲۰۱۸)	تیرگین و زی (۲۰۱۹)	استیناکوسس (۲۰۰۱)	کرمی و همکاران (۱۴۰۰)	پورسعید و همکاران (۱۴۰۰)	رکن‌الدین افتخاری (۱۳۹۹)		انصاری (۱۳۹۸)	زارعی و همکاران (۱۳۹۷)	میروحادی و اسفندیاری (۱۳۹۵)
													سوارکاری بانوان به‌عنوان قهرمان رقابت‌های سوارکاری جشنواره
	*												نوستالژی به‌عنوان یک ساختار نظری برای توصیف دلنتگی
	*				*	*			*				اصالت درک‌شده
				*						*			مشارکت و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت نهادهای عمومی غیردولتی در راستای حمایت، توان‌افزایی و خودتکایی جامعه روستایی و عشایری
	*						*	*	*		*		تعامل با بازدیدکنندگان، تماس فرهنگی و تجربه گردشگری به‌یادماندنی
	*	*							*				ادراکات مقدس

(منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۱)

پیشران‌های کلیدی و مؤثری که در تحقیق حاضر برای برنامه‌ریزی توسعه گردشگری عشایر شناسایی شدند مجموعه‌ای از عوامل هستند که به جنبه‌های اجتماعی و فرهنگی اشاره دارد. آنچه بیش از همه خاطر در اذهان گردشگر باقی می‌گذارد برخوردهایی از جامعه میزبان است که می‌شود و در واقع همانی است که ناشی از سطح فرهنگ جامعه می‌باشد (کروبی، ۱۳۸۲: ۲۱)؛ بنابراین با توجه به نقش پررنگ فرهنگ در صنعت گردشگری، توجه به این مقوله باعث می‌گردد مهم‌ترین مسائل و مشکلات فرهنگی وضع موجود رفع شوند که:

- سوارکاری بانوان به‌عنوان قهرمان رقابت‌های سوارکاری جشنواره: پیام اصلی و مشترک سارای آذربایجان در تمام روایت‌ها، وفاداری و حجب و حیای این دختر زیباروی است؛ اما آذربایجان از این اسطوره‌ها زیاد دارد. مه‌لقای خانی اسطوره‌ای که ۲۶ سال سوار بر اسب قهرمان مطلق مسابقات سوارکاری بانوان در پانزده دوره قبلی بوده است. سوارکاری بانوان با پوشش محلی از مهم‌ترین عوامل رونق جشنواره فرهنگی - ورزشی قره‌قیه است.

- نوستالژی به‌عنوان یک ساختار نظری برای توصیف دلنتگی: هوفر اولین کسی بود که از نوستالژی به‌عنوان یک ساختار نظری برای توصیف دلنتگی استفاده کرد (De Diego & Ots, 2014: 482). نوستالژی به معنای «احساسات مثبت برانگیخته‌شده از یادآوری گذشته، خواه یک تجربه، یک رویداد، یک شخص، یک مکان، یک شی و غیره» است. نوستالژی شامل کنار هم قرار دادن ساختارهای خاص گذشته با ساختارهای خاص زمان حال است، به‌طوری‌که گذشته با اثرات مثبت مواجهه‌های حال همراه است. به‌عبارت‌دیگر، نوستالژی خاطرات و افکار گذشته دور فرد را از طریق مقایسه تجربه دریافتی از زمان حال طنین‌انداز می‌کند نوستالژی نقش اساسی در درک نیت رفتاری تماشاگر در گردشگری ورزشی دارد. برای رویدادهای منطقه‌ای، نوستالژی می‌تواند یک عامل انگیزشی احتمالی باشد که گردشگران را برای حضور در رویداد ورزشی فرهنگی جذب می‌کند، به‌ویژه زمانی که مردم به فرهنگ خود افتخار می‌کنند یا تمایل دارند با فرهنگ مقصد ارتباط برقرار کنند (Wong, et al., 2020: 71).

- اصالت درک‌شده: وانگ و همکاران^۱ (۲۰۱۸) اصالت درک شده را در نتیجه اثرات عینی و ذهنی دانسته و بیان می‌کنند در گذشته اصالت درک‌شده به‌عنوان یک سازه شناختی ذاتی در ماهیت تجربه توریستی مفهوم می‌شد. موریس و کیلی^۲ (۱۹۹۵) می‌نویسند: در اینجا، ما کارهای قبلی را پذیرفته و اصالت درک شده را به‌عنوان درک و ارزیابی گردشگر از واقعی بودن یا نبودن شی (رویداد) موردعلاقه و پیشنهادات مرتبط با

1Wong, A. I., Ji, M., & Liu, M. T.

2McCrone, D., Morris, A., & Kiely, R

آن (برنامه و طراحی رویداد) تعریف می‌کنیم. تعریف ما در درجه اول مربوط به پارادایم اصالت مرحله‌ای است که «واقعیت بستگی به این دارد که ارائه‌چقدر قانع‌کننده باشد، «اصالت مرحله‌ای» چقدر خوب کار می‌کند... هرچه نمایش «معتبرتر» باشد، «واقعی‌تر» است».

- مشارکت و بهره‌گیری از ظرفیت نهادهای غیردولتی در راستای حمایت، توان‌افزایی و خوداتکایی جامعه روستایی و عشایری: جامعه روستایی و عشایری ضمن ایفای نقش در تولید محصولات کشاورزی و امنیت غذایی کشور در توسعه گردشگری روستایی و عشایری نیز مسئولیت دارند؛ بنابراین مشارکت و بهره‌گیری مناسب از ظرفیت دستگاه‌های اجرایی مرتبط با خدمت‌رسانی به روستاها و مناطق عشایری، مؤسسات خیریه، تولیدکنندگان محصولات، صنایع دستی و روستایی می‌تواند در راستای حمایت، توان‌افزایی و خوداتکایی جامعه روستایی و عشایری در راستای توسعه گردشگری مفید باشد.

- تعامل با بازدیدکنندگان، تماس فرهنگی و تجربه گردشگری به‌یادماندنی: از نظر لو و همکاران (۲۰۱۵) تجربه به‌یادماندنی را می‌توان از طریق غوطه‌ور شدن عمیق و مشارکت فعال در رویدادها و فعالیت‌های محلی که دارای فرهنگ محلی است به دست آورد که چنین تلاش در شناخت کامل مقصد، مسیری در کسب دانش از گذشته خود را ایجاب می‌کند. از این‌رو به فرد اجازه می‌دهد تا اسطوره‌ها و داستان‌هایی را که برای مقصد مقدس هستند درک و لذت ببرد.

- ادراکات مقدس: ادراکات مقدس (به‌اختصار تقدس) یک اصطلاح روان‌شناختی است که احساس بازدیدکننده را در مورد تقدس تحت مقوله مکان‌ها، زمان‌ها، چیزهای محسوس، ناملموس‌ها، افراد و تجربیات در رویداد ارزیابی می‌کند. اگرچه تقدس از جنبه‌های مذهبی سرچشمه می‌گیرد اما به بهترین وجه می‌توان آن را برحسب تقابل آن با چیزهای ناپسند (بخش‌های عادی زندگی) تعریف کرد. ادبیات موجود در مورد تقدس عمدتاً بر انگیزه‌های توریستی یا ارزش‌گذاری مکان‌های مقدس متمرکز است. وانگ و شیونگ (۲۰۲۰) اضافه می‌کنند که ارتباط فرهنگی به تمایل گردشگر برای ارتباط با فرهنگ مقصد اشاره دارد. هدف و عمق تجربه‌ای را که گردشگران هنگام سفر برای تجربه فرهنگ مقصد جستجو می‌کنند، بدون توجه به شباهت‌ها یا تفاوت‌های فرهنگی آن ارزیابی می‌کند. این سازه ممکن است در زمینه گردشگری فرهنگی بهتر درک شود که به‌عنوان نوعی از فعالیت‌های گردشگری تعریف می‌شود که در آن انگیزه اساسی بازدیدکننده یادگیری، کشف، تجربه و مصرف جاذبه‌ها و محصولات فرهنگی ملموس و ناملموس در یک مقصد گردشگری است. ارتباط با فرهنگ محلی اغلب مکانیسمی را ارائه می‌کند که درک و دانش فرد از فرهنگ را با درونی‌سازی عمیق‌تر و ژرف‌تر فرهنگ خاص موردعلاقه تغییر می‌دهد. از نظر آساکر و هالاک (۲۰۱۳) تقدس تجربه‌ای را توصیف می‌کند که در آن گردشگران به دنبال چیزی خارق‌العاده هستند و میل آن‌ها به‌تازگی به‌عنوان یک عامل انگیزشی کلیدی در گردشگری برجسته می‌شود.

منابع

- امیدی شاه‌آباد، امید؛ بدری، سیدعلی؛ زالی، نادر و رضوانی، محمدرضا. (۱۳۹۸). تحلیل عوامل کلیدی مؤثر بر شکل‌دهی الگوی آمایش فضاهای روستایی با رویکرد آینده‌نگاری (مطالعه موردی: استان لرستان). *فصلنامه پژوهش‌های روستایی*. ۱۰ (۱)، ۹۲-۱۱۳.
- انصاری، وحید؛ حیدری، قدرت‌اله؛ مجاوریان، سید مجتبی و رستگار شفق. (۱۳۹۸). اثر توسعه گردشگری عشایری بر شاخص‌های معیشت پایدار مترعداران (مطالعه موردی: مناطق عشایری لار، البرز مرکزی). *فصلنامه مرتع*. ۱۳ (۲)، ۲۹۴-۳۰۵.
- بل، وندل (۱۳۹۵). *مبانی آینده‌پژوهی*، ترجمه: مصطفی تقوی و محسن محقق، تهران: انتشارات موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده‌پژوهی علوم و فناوری دفاعی.
- پاپلی‌یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی. (۱۳۹۰). *گردشگری، ماهیت و مفاهیم*. (چاپ ششم)، تهران: انتشارات سمت.
- پورسعید، محمدمهدی؛ کاظمی، مهدی و جهانشاهی، مرضیه. (۱۴۰۰). پدیدارشناسی تجربه زیسته گردشگران خلاق (مورد مطالعه گردشگری خلاق با محوریت عشایر استان کرمان). *فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*. ۱۰ (۳۷)، ۱۲۳-۱۵۱.
- جاوتوسی، ماریا و سایپو، بارتولومئو (۱۳۹۵). *آخرین پیشرفت‌ها در روش‌شناسی‌های آینده‌نگاری*، ترجمه: سینا فقیه، محمدامین فقیه و فرهاد نظری زاده، تهران: انتشارات موسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی، مرکز آینده‌پژوهی و علوم و فناوری.
- جلالی، صادق؛ مجبی، فرشته و جعفری، ساره. (۱۴۰۰). بررسی عوامل ورزش‌های بومی محلی در توسعه گردشگری ورزشی (مطالعه موردی: استان یزد). *فصلنامه رهیافتی در مدیریت بازرگانی*. ۲ (۴)، ۱۴۹-۱۶۱.

- جورجیو، لوک (۱۳۹۱). *راهنمای آینده‌نگاری فناوری*، ترجمه: مسعود منزوی، تهران: انتشارات شرکت پیشرو فناوری قانده.
- خالقی، عقیل و مجنون توتاخانه، علی. (۱۴۰۰). آینده‌پژوهی برنامه‌ریزی توسعه روستایی (مطالعه موردی: شهرستان ورزقان). *فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی منطقه‌ای*. ۱۱(۴۲)، ۱۳۷-۱۵۳.
- خالقی، عقیل. (۱۳۹۸). مسئله‌یابی و آسیب‌شناسی برنامه‌ریزی توسعه روستایی با رویکرد آینده‌نگاری، مطالعه موردی: شهرستان ورزقان. رساله دکتری منتشر نشده. دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.
- ده‌زاده سیلابی، پروین و احمدی فرد، نرگس. (۱۳۹۸). تعیین پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه گردشگری با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: شهرستان‌های استان مازندران). *فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط*. ۹(۱)، ۷۳-۸۹.
- رحیمی‌پور، بهاره؛ ظاهری، محمد و کریم‌زاده، حسین. (۱۳۹۹). شناسایی و تحلیل پیشران‌های کلیدی مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری روستایی با رویکرد آینده‌پژوهی (مطالعه موردی: روستاهای هدف گردشگری شهرستان سقز). *فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*. ۹(۳۵)، ۹۰-۱۱۱.
- رضوانی، علی‌اصغر. (۱۳۹۲). جغرافیا و صنعت توریسم. (چاپ سیزدهم). تهران: انتشارات پیام نور.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا؛ ایمانی طیبی، لیلا و فرهادی یونکی، مجید. (۱۳۹۹). عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری تجربه محور در مناطق عشایری (مورد مطالعه: عشایر قشقایی). *فصلنامه پژوهش‌های روستایی*. ۱۱(۴)، ۷۱۲-۷۷۷.
- زارعی، قاسم؛ حاضری، هانف و علی نژاد سلیم، لیدا. (۱۳۹۷). تأثیر ظرفیت پذیرش اجتماعی گردشگری عشایری در توسعه پایدار (ایل قشقایی تیره هیبت لو). *فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی ایران*. ۱۱(۱)، ۲۱-۳۱.
- کارکن، لیلا؛ زیتونی، عبدالحمید و اسدی، حسن. (۱۳۹۲). تأثیر رویداد ورزشی اسب‌دوانی بر توسعه گردشگری ورزشی استان گلستان. *فصلنامه رویکردهای نوین در مدیریت ورزشی*. ۱(۲)، ۹-۱۷.
- کریمی، فریبا؛ اکبریان، سعیدرضا و جباری ارخلو، افسانه. (۱۴۰۰). بررسی عوامل انگیزشی مؤثر در توسعه گردشگری عشایری (مطالعه موردی: ایل قشقایی). *فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری*. ۱۰(۳۷)، ۳۹-۶۳.
- کروبی، مهدی. (۱۳۸۲). فرهنگ و گردشگری. *فصلنامه مطالعات مدیریت گردشگری*. ۱(۲)، ۲۱-۴۷.
- محمدپور جابری، مرتضی؛ ابراهیم‌زاده، عیسی و رفیعیان مجتبی. (۱۳۹۵). شناسایی و تحلیل اثرات متقابل عوامل کلیدی و سنجش میزان پایداری منطقه‌ای با رویکرد آینده‌نگاری راهبردی (مطالعه موردی: استان خراسان شمالی). *فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط*. ۶(۲۰): ۱-۱۷.
- مطیعی لنگرودی، سید حسن؛ غلامی، علی و محمدزاده لاریجانی، فاطمه. (۱۳۹۷). شناسایی و طراحی مدل عناصر آمیخته بازاریابی در ارتقای جایگاه گردشگری روستایی با رویکرد آینده‌پژوهی (مورد مطالعه شهرستان بابل). *فصلنامه پژوهش‌های روستایی*. ۹(۳)، ۳۷۶-۳۹۵.
- میرواحدی، سیدسعید و اسفندیاری بیات، الهام. (۱۳۹۵). بررسی پتانسیل کارآفرینی گردشگری فرهنگی در جامعه عشایر قشقایی ایران. *فصلنامه گردشگری و توسعه*. ۵(۳)، ۶۲-۷۸.
- ویسی، فرزاد؛ صفیاری، رسول و منوچهری، سوران. (۱۳۹۸). پیشران‌های مؤثر بر توسعه پایدار گردشگری نواحی روستایی با تأکید بر آینده‌پژوهی (مورد مطالعه: بخش اورامان شهرستان سروآباد). *فصلنامه مطالعات اجتماعی گردشگری*. ۷(۱۴)، ۴۷-۷۲.
- یاسوری، مجید. (۱۳۹۱). عشایر و مسائل برنامه‌ریزی آن در ایران. (چاپ اول)، رشت: انتشارات وارسته.
- یانپی، طیبیه؛ فتاحی، صمد و حیدری، یاسر. (۱۳۹۹). بررسی اثرات مسابقات اسب‌سواری بر توسعه گردشگری (مطالعه موردی: استان گلستان). *فصلنامه محیط‌زیست جانوری*. ۱۲(۳)، ۴۵۷-۴۶۸.

Apostolakis, A. (2003). The convergence process in heritage tourism. *Annals of tourism research*. 30(4), 795-812.

Buckley, R., Ollenburg, C., & Zhong, L. (2008). Cultural landscape in Mongolian tourism. *Annals of tourism research*. 35(1), 47-61.

Buhalis, D., Michopoulou, V., Miller, G. and Eichhorn, V. (2005). *OSSATE accessibility market and stakeholder analysis, One-Stop-Shop for Accessible Tourism in Europe*. University of Surrey, Surrey.

Cho, M. (2004). The strength of motivation and physical activity level during leisure time among youth in South Korea. *Youth and Society*. 35(4), 480-494.

Christou, P., & Sharpley, R. (2019). Philoxenia offered to tourists? A rural tourism perspective. *Tourism Management*. 72, 39-51.

De Diego, F., & Ots, C. (2014). Nostalgia: A conceptual history. *History of Psychiatry*. 25(4), 404-411.

Kapera, I (2018). Sustainable tourism development efforts by local governments in Poland, *Sustainable Cities and Society*. 40, 581-588.

Luo, X., Huang, S., & Brown, G. (2015). Backpacking in China: A netnographic analysis of donkey friends' travel behaviour. *Journal of China Tourism Research*. 11(1), 67-84.

McCrone, D., Morris, A., & Kiely, R. (1995). *Scotland—the brand: The making of Scottish heritage*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

- Scholz, F., & Schlee, G. (2015). Nomads and nomadism in history. In *International encyclopedia of the social and behavioral sciences* (pp. 838-843). Elsevier.
- Steenjacobson, J. K. (2001). Nomadic Tourism and Fleeting Place Encounters: Exploring Different Aspects of Sightseeing. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. 1(2), 99-112.
- Talinbayi, S., Xu, H., & Li, W. (2018). Impact of yurt tourism on labor division in nomadic Kazakh families. *Journal of Tourism and Cultural Change*. 17 (3), 1-17.
- Tiberghien, G., & Xie, P. F. (2016). The life cycle of authenticity: neo-nomadic tourism culture in Kazakhstan. *Journal of Tourism and Cultural Change*. 16(3), 234-247.
- Wong, A. I., Ji, M., & Liu, M. T. (2018). The effect of event supportive service environment and authenticity in the quality-value-satisfaction framework. *Journal of Hospitality & Tourism Research*. 42(4), 563-586.
- Wong, I. A., Ma, J., & Xiong, X. (2020). Touristic experience at a nomadic sporting event: Craving cultural connection, sacredness, authenticity, and nostalgia. *Journal of Hospitality and Tourism Management*. 44, 70-78.
- Yang, J.-J., Lo, H.-W., Chao, C.-S., Shen, C.-C., & Yang, C.-C. (2020). Establishing a Sustainable Sports Tourism Evaluation Framework with a Hybrid Multi-Criteria Decision-Making Model to Explore Potential Sports Tourism Attractions in Taiwan. *Sustainability*. 12(4), 1673.
- Zotic, V., Alexandru, D. E., & Dezsai, Ş. (2014). Debate on tourism in postmodernism and beyond. *Turističko poslovanje*. (13), 79-93.
- Assaker, G., & Hallak, R. (2013). Moderating effects of tourists' novelty-seeking tendencies on destination image, visitor satisfaction, and short- and long-term revisit intentions. *Journal of Travel Research*. 52(5), 600-613.

How to Cite:

Khaleghi, Aghil. (2022). Identifying the key drivers of nomadic tourism development (Case Study: Qarah Qayah Nomadic Region Festival, East Azerbaijan). *Studies of Nomads Area Plannig*, 1(2), 137-154.

ارجاع به این مقاله:

خالقی، عقیل. (۱۴۰۰). شناسایی پیشران‌های کلیدی توسعه گردشگری عشایری (مطالعه موردی: جشنواره منطقه عشایری قره‌قیه آذربایجان شرقی). *مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان*، ۱(۲)، ۱۳۷-۱۵۴.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Research Article

Identifying the key drivers of nomadic tourism development (Case Study: Qarah Qayah Nomadic Region Festival, East Azerbaijan)

Aghil Khaleghi* - PhD, Department of Rural Planning, Faculty of Planning and Environmental Sciences, University of Tabriz, Postdoctoral Researcher, INSF, Tabriz, Iran.

Receive Date: 06 October 2021

Accept Date: 28 November 2021

ABSTRACT

Introduction Tourists are no longer looking for mundane services, and the postmodern era has shown its effects on the tourism industry inspired by particular tourism. Given that nomadic areas as a cultural heritage, include special features and intangible and spiritual values, it seems that the nomadic lifestyle is very compatible with this new tourism market.

Purpose of the research: Qaraqiyah Cultural and Sports Festival conveys the culture, ecology, familiarity of the people and the life skills of the nomads, is unique in terms of women's participation and equestrianism, and this is the main reason for welcoming tourists. One of the main challenges of rural and nomadic development is uncertainty and the development of tourism industry can lead to regional development by foresight and design of key drivers; Therefore, the aim of the present study is to identify the key drivers of nomadic tourism development based on the cultural-sports and equestrian festival of Qaraghieh nomadic region in East Azerbaijan province.

Methodology The method of the present study is applied in terms of purpose and in terms of nature and data collection is descriptive-analytical and based on the nature of data is mixed and in terms of time is futuristic. The sample size of the present study consists of 30 panels of respondents. MICMAC method has been used for futurism and processing of interaction matrices.

Geographical area of research The Qarah Qayah Festival, as a great cultural and sports movement in the northwest of the country, is held every year in May in the nomadic region of Qaraqiyah in the city of Kaleybar in the province of East Azerbaijan.

Results and discussion A total of 21 variables affecting the development of nomadic tourism based on the cultural-sports festival of Qarah Qayah nomadic region in East Azerbaijan province were selected using a panel interview.

Conclusion Six key drivers for the nomadic tourism development approach in the study area were identified. According to the results, the variables "Women's equestrian as the champion of the equestrian competitions of the festival" and "Nostalgia means positive emotions and as a motivating factor for tourists to attend a cultural-sports event" are ranked first and second, and have the most Were shares.

KEYWORDS: Futurism, nomadic tourism, women equestrian, nomadic area, Kaleybar.